Spreekwoorden: 69 bekende Nederlandse spreekwoorden en hun betekenis

Een spreekwoord is een vaste zin met een les over het leven, zoals ‘Na regen komt zonneschijn’. Op deze pagina staan 69 bekende Nederlandse spreekwoorden, met hun betekenis en wanneer je ze zegt. De uitleg is in eenvoudig Nederlands. Leer je Nederlands? Begin dan met de spreekwoorden van niveau A2: die hoor je vaak en ze zijn makkelijk te begrijpen. De spreekwoorden van niveau B1 zijn moeilijker.

Wat is een spreekwoord?

Een spreekwoord is een hele zin. De woorden staan altijd in dezelfde volgorde: ‘Haastige spoed is zelden goed.’ Meestal zegt een spreekwoord iets over het leven, bijvoorbeeld hoe mensen zijn of wat je beter kunt doen. Soms staat er geen werkwoord in, zoals in ‘Oost west, thuis best’. Toch is dat een spreekwoord, want het zegt iets over het leven: thuis is het fijnst.

Een uitdrukking is een vaste groep woorden met een figuurlijke betekenis, zoals ‘de kat uit de boom kijken’. Het gaat dan niet echt over een kat. Bij veel uitdrukkingen kun je de vorm van het werkwoord veranderen: ‘Ik keek de kat uit de boom.’ Bij een spreekwoord doe je dat niet. Een gezegde is geen hele zin, maar een vaste groep woorden zonder werkwoord, zoals ‘een appeltje voor de dorst’. ‘Uitdrukking’ is ook het woord voor al deze vaste combinaties samen.

In het dagelijks leven gebruiken mensen deze woorden vaak door elkaar. Bekende uitdrukkingen en gezegden met hun betekenis staan op de pagina Nederlandse uitdrukkingen. De spreekwoorden op deze pagina staan per onderwerp:

- Tijd en geduld
- Werken en leren
- Geld en kansen
- Thuis, familie en vrienden
- Praten, zwijgen en eerlijkheid
- Geluk, pech en gevolgen
- Eten en smaak

Tijd en geduld

Veel spreekwoorden gaan over tijd: wachten, op tijd beginnen en doorzetten.

Spreekwoorden: tijd en geduld

Komt tijd, komt raad.
Betekenis: Wacht rustig af. Na een tijdje weet je vanzelf wat je moet doen.
Wanneer zeg je het?: als iemand zich zorgen maakt over een probleem dat nog niet op te lossen is
Niveau: B1

Beter laat dan nooit.
Betekenis: Iets te laat doen is beter dan het helemaal niet doen.
Wanneer zeg je het?: als iemand te laat komt, of iets pas na lange tijd doet
Niveau: A2

Haastige spoed is zelden goed.
Betekenis: Als je te snel werkt, maak je vaak fouten.
Wanneer zeg je het?: als iemand zich te veel haast
Niveau: B1

Rome is niet in één dag gebouwd.
Betekenis: Iets groots maken kost tijd.
Wanneer zeg je het?: als iemand ongeduldig is, bijvoorbeeld bij het leren van een nieuwe taal
Niveau: A2

Van uitstel komt afstel.
Betekenis: Wie iets steeds naar later schuift, doet het vaak nooit.
Wanneer zeg je het?: als iemand een klus weer naar volgende week wil schuiven
Niveau: B1

De morgenstond heeft goud in de mond.
Betekenis: Wie vroeg opstaat, krijgt veel gedaan. De morgenstond is de vroege ochtend.
Wanneer zeg je het?: als iemand vroeg begint, of om iemand uit bed te krijgen
Niveau: B1

Tijd is geld.
Betekenis: Tijd is waardevol, dus verspil die niet.
Wanneer zeg je het?: op het werk, als iets te lang duurt
Niveau: A2

Alle begin is moeilijk.
Betekenis: Iets nieuws is in het begin altijd lastig.
Wanneer zeg je het?: om iemand moed te geven die net met iets nieuws begint
Niveau: A2

Een goed begin is het halve werk.
Betekenis: Als je goed begint, gaat de rest veel makkelijker.
Wanneer zeg je het?: aan het begin van een klus of een project
Niveau: A2

De laatste loodjes wegen het zwaarst.
Betekenis: Het laatste stuk van een klus is vaak het moeilijkst. Loodjes zijn kleine stukjes lood. Waarschijnlijk gaat het om de gewichtjes van een weegschaal.
Wanneer zeg je het?: als iemand bijna klaar is, maar moe wordt
Niveau: B1

De aanhouder wint.
Betekenis: Wie niet opgeeft, krijgt uiteindelijk wat hij wil.

Wanneer zeg je het?: om iemand aan te moedigen die het al vaak geprobeerd heeft
Niveau: B1

Je moet het ijzer smeden als het heet is.
Betekenis: Gebruik een goede kans meteen, voordat die voorbij is.
Wanneer zeg je het?: als er nu een goede kans is
Niveau: B1

Als het kalf verdronken is, dempt men de put.
Betekenis: Vaak doen mensen pas iets aan een gevaar als het ongeluk al gebeurd is.
Wanneer zeg je het?: als er pas na een ongeluk iets verandert
Niveau: B1

Voorkomen is beter dan genezen.
Betekenis: Zorg op tijd dat er niets misgaat. Dat is beter dan later de schade herstellen.
Wanneer zeg je het?: als iemand vraagt waarom je naar de tandarts gaat terwijl je geen pijn hebt
Niveau: B1

Werken en leren

Over hard werken, oefenen en samen dingen doen.

Spreekwoorden: werken en leren

Oefening baart kunst.
Betekenis: Als je iets vaak doet, word je er goed in.
Wanneer zeg je het?: bij het leren van een taal, een sport of een instrument
Niveau: B1

Wie niet waagt, die niet wint.
Betekenis: Als je nooit iets durft, bereik je ook niets.
Wanneer zeg je het?: als iemand twijfelt of hij iets nieuws zal proberen
Niveau: B1

Waar een wil is, is een weg.
Betekenis: Wie iets heel graag wil, vindt altijd een oplossing.
Wanneer zeg je het?: om iemand moed te geven
Niveau: A2

Na gedane arbeid is het goed rusten.
Betekenis: Als het werk klaar is, mag je lekker uitrusten.
Wanneer zeg je het?: aan het eind van een drukke dag
Niveau: B1

Liever lui dan moe.
Betekenis: Een grapje: ik doe liever niets dan dat ik moe word.
Wanneer zeg je het?: als iemand geen zin heeft om te werken
Niveau: A2

De beste stuurlui staan aan wal.
Betekenis: Wie zelf niets doet, denkt het vaak beter te weten dan de mensen die het werk doen. Stuurlui besturen een schip. De wal is het land langs het water.
Wanneer zeg je het?: als iemand kritiek heeft, maar het zelf niet doet
Niveau: B1

Twee weten meer dan één.
Betekenis: Samen weet je meer dan alleen.

Wanneer zeg je het?: als je iemand om hulp of advies vraagt
Niveau: A2

Kennis is macht.
Betekenis: Wie veel weet, heeft invloed.
Wanneer zeg je het?: als iemand uitlegt waarom leren belangrijk is
Niveau: A2

Zachte heelmeesters maken stinkende wonden.
Betekenis: Als je een probleem niet streng genoeg aanpakt, wordt het erger. Een heelmeester is een oud woord voor een dokter.
Wanneer zeg je het?: als iemand te voorzichtig is met een probleem
Niveau: B1

De kost gaat voor de baat uit.
Betekenis: Wie iets wil verdienen, moet eerst geld of moeite investeren. De baat is de winst.
Wanneer zeg je het?: bij een nieuw bedrijf of een opleiding
Niveau: B1

Nieuwe bezems vegen schoon.
Betekenis: Wie net nieuw is op het werk, doet het in het begin vaak heel goed en verandert veel. Een bezem is een grote borstel om mee te vegen.
Wanneer zeg je het?: als een nieuwe collega of manager meteen veel verbetert
Niveau: B1

Het doel heiligt de middelen.
Betekenis: Als het doel goed is, mag je alles doen om het te bereiken. Veel mensen zijn het daar niet mee eens.
Wanneer zeg je het?: meestal als kritiek: niet alles mag, ook niet voor een goed doel
Niveau: B1

Geld en kansen

Over geld, cadeaus en kansen die je moet pakken of laten gaan.

Spreekwoorden: geld en kansen

Wie het kleine niet eert, is het grote niet weerd.
Betekenis: Wie kleine dingen of kleine bedragen niet waardeert, verdient ook geen grote. Weerd is een oude vorm van waard.
Wanneer zeg je het?: als iemand een klein bedrag niet belangrijk vindt
Niveau: B1

Zo gewonnen, zo geronnen.
Betekenis: Wat je makkelijk krijgt, ben je ook snel weer kwijt. Geronnen komt van rinnen, een oud woord voor stromen.
Wanneer zeg je het?: vooral over geld, bijvoorbeeld als iemand een prijs wint in de loterij en het geld snel weer op is
Niveau: B1

Beter één vogel in de hand dan tien in de lucht.
Betekenis: Iets wat je zeker hebt, is meer waard dan iets groters dat je misschien nooit krijgt.
Wanneer zeg je het?: als iemand twijfelt tussen een zeker en een onzeker aanbod
Niveau: B1

Een gegeven paard moet je niet in de bek kijken.

Betekenis: Wees blij met een cadeau en zoek er geen fouten in. Bij de verkoop van een paard keek je vroeger naar de tanden, om de leeftijd te zien.
Wanneer zeg je het?: als iemand klaagt over iets wat hij gratis kreeg
Niveau: B1

Je moet de huid niet verkopen voordat de beer geschoten is.
Betekenis: Reken niet op iets voordat het echt zeker is.
Wanneer zeg je het?: als iemand al plannen maakt met geld dat hij nog niet heeft
Niveau: B1

Wie het eerst komt, het eerst maalt.
Betekenis: Wie er als eerste is, komt ook als eerste aan de beurt. Vroeger brachten boeren hun graan naar de molen, en wie het eerst kwam, mocht het eerst malen.
Wanneer zeg je het?: bij een uitverkoop of als er weinig plaatsen zijn
Niveau: B1

Het is niet al goud wat er blinkt.
Betekenis: Iets wat er mooi uitziet, is niet altijd goed. Je hoort ook: 'Het is niet alles goud wat er blinkt.'
Wanneer zeg je het?: als een aanbieding te mooi lijkt om waar te zijn
Niveau: B1

Thuis, familie en vrienden

Over het eigen huis, de familie, de buren en vrienden.

Spreekwoorden: thuis, familie en vrienden

Oost west, thuis best.
Betekenis: Nergens is het zo fijn als thuis.
Wanneer zeg je het?: als je terug bent van een vakantie of een reis
Niveau: A2

Eigen haard is goud waard.
Betekenis: Een eigen huis en gezin zijn heel waardevol. De haard is de plek voor het vuur in huis.
Wanneer zeg je het?: als iemand net een eigen huis heeft, of blij is dat hij weer thuis is
Niveau: B1

Beter een goede buur dan een verre vriend.
Betekenis: Een buurman of buurvrouw kan je vaak beter helpen dan een vriend die ver weg woont.
Wanneer zeg je het?: als een buurman of buurvrouw je helpt
Niveau: A2

De appel valt niet ver van de boom.
Betekenis: Een kind is vaak net als zijn ouders.
Wanneer zeg je het?: als een kind hetzelfde doet als zijn vader of moeder
Niveau: A2

Zo vader, zo zoon.
Betekenis: Een zoon lijkt vaak op zijn vader, in hoe hij eruitziet of in wat hij doet.
Wanneer zeg je het?: als een vader en een zoon hetzelfde doen of kunnen
Niveau: A2

Hoe meer zielen, hoe meer vreugd.
Betekenis: Hoe meer mensen er zijn, hoe gezelliger het is. Zielen betekent hier mensen.

Wanneer zeg je het?: als er nog iemand mee wil naar een feest
Niveau: B1

Uit het oog, uit het hart.
Betekenis: Hoe langer je iemand niet ziet, hoe minder je aan hem of haar denkt.
Wanneer zeg je het?: als vrienden elkaar na een verhuizing niet meer spreken
Niveau: A2

Ieder huisje heeft zijn kruisje.
Betekenis: Elk gezin heeft wel zijn problemen, ook als je dat van buitenaf niet ziet.
Wanneer zeg je het?: als iemand denkt dat bij anderen alles goed gaat
Niveau: B1

Als de kat van huis is, dansen de muizen op tafel.
Betekenis: Als de baas of de ouders weg zijn, doet iedereen wat hij wil.
Wanneer zeg je het?: als de manager op vakantie is
Niveau: B1

Doe maar gewoon, dan doe je al gek genoeg.
Betekenis: Doe normaal en val niet te veel op. Vaak zeggen mensen alleen ‘Doe maar gewoon’ of ‘Doe normaal’.
Wanneer zeg je het?: als iemand steeds over zijn succes praat, veel geld uitgeeft of veel drukte maakt
Niveau: A2

Praten, zwijgen en eerlijkheid

Over wat je zegt, wat je niet zegt en over de waarheid.

Spreekwoorden: praten, zwijgen en eerlijkheid

Spreken is zilver, zwijgen is goud.
Betekenis: Soms kun je beter stil zijn dan iets zeggen.
Wanneer zeg je het?: als iemand te veel zegt, of als je tijdens een ruzie beter niets kunt zeggen
Niveau: B1

Wie zwijgt, stemt toe.
Betekenis: Als je niets zegt, denken anderen dat je het ermee eens bent.
Wanneer zeg je het?: in een vergadering, als niemand nee zegt
Niveau: B1

Eerlijk duurt het langst.
Betekenis: Wie eerlijk is, heeft er op de lange duur het meeste aan.
Wanneer zeg je het?: als iemand twijfelt of hij de waarheid zal vertellen
Niveau: A2

Al is de leugen nog zo snel, de waarheid achterhaalt haar wel.
Betekenis: Een leugen komt uiteindelijk altijd uit.
Wanneer zeg je het?: als iemand denkt dat hij met een leugen wegkomt
Niveau: B1

Wat niet weet, wat niet deert.
Betekenis: Waar je niets van weet, daar heb je ook geen last van.
Wanneer zeg je het?: als iemand iets niet vertelt om een ander geen pijn te doen
Niveau: B1

Blaffende honden bijten niet.

Betekenis: Mensen die veel dreigen, doen het meestal niet.
Wanneer zeg je het?: als iemand hard roept, maar niets doet
Niveau: B1

Stille wateren hebben diepe gronden.
Betekenis: Achter iemand die stil is, zit vaak meer dan je denkt.
Wanneer zeg je het?: over iemand die weinig zegt, maar ineens iets bijzonders doet
Niveau: B1

Je moet geen slapende honden wakker maken.
Betekenis: Zeg of doe niets waardoor iemand op een idee komt dat slecht voor jou is.
Wanneer zeg je het?: als iemand de baas wil vragen of een oude regel nog geldt, terwijl niemand er meer op let
Niveau: B1

Wie de schoen past, trekke hem aan.
Betekenis: Voel je je aangesproken door kritiek? Dan geldt die kritiek misschien voor jou. Trekke is een oude vorm van trekken: wie de schoen past, moet hem aantrekken.
Wanneer zeg je het?: als je kritiek geeft zonder namen te noemen
Niveau: B1

Zoals de waard is, vertrouwt hij zijn gasten.
Betekenis: Mensen denken dat anderen net zo zijn als zijzelf. Een waard is hier iemand die een café heeft.
Wanneer zeg je het?: als iemand een ander snel van iets slechts verdenkt
Niveau: B1

Geluk, pech en gevolgen

Over tegenslag, troost en wat er gebeurt als je iets verkeerds doet.

Spreekwoorden: geluk, pech en gevolgen

Na regen komt zonneschijn.
Betekenis: Na een moeilijke tijd komt er weer een betere tijd.
Wanneer zeg je het?: om iemand te troosten na een tegenslag
Niveau: A2

Een ongeluk komt zelden alleen.
Betekenis: Als er iets misgaat, gaat er vaak nog meer mis.
Wanneer zeg je het?: op een dag waarop alles tegenzit
Niveau: B1

Wie het laatst lacht, lacht het best.
Betekenis: Wie aan het eind wint, heeft echt gewonnen.
Wanneer zeg je het?: als iemand te vroeg blij is
Niveau: A2

Boontje komt om zijn loontje.
Betekenis: Wie iets slechts doet, krijgt uiteindelijk zelf zijn straf.
Wanneer zeg je het?: als iemand die vals speelt of steelt, toch straf krijgt
Niveau: B1

Wie zijn billen brandt, moet op de blaren zitten.
Betekenis: Heb je de problemen zelf veroorzaakt? Dan moet je er ook zelf mee leven.
Wanneer zeg je het?: als iemand klaagt over de gevolgen van zijn eigen keuze

Niveau: B1

Wie een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in.
Betekenis: Wie een ander in de problemen wil brengen, komt er vaak zelf in terecht.
Wanneer zeg je het?: als een plan om een ander te pesten misgaat
Niveau: B1

Wie wind zaait, zal storm oogsten.
Betekenis: Wie problemen maakt voor anderen, krijgt later zelf nog grotere problemen.
Wanneer zeg je het?: als iemand ruzie zoekt en daarna zelf in de problemen komt
Niveau: B1

Gedeelde smart is halve smart.
Betekenis: Als je je verdriet met iemand deelt, wordt het minder zwaar. Smart is een oud woord voor verdriet.
Wanneer zeg je het?: om uit te leggen waarom praten over problemen helpt
Niveau: B1

De wal keert het schip.
Betekenis: Als het echt niet meer gaat, stopt het vanzelf.
Wanneer zeg je het?: als iemand doorgaat met iets wat niet goed kan blijven gaan
Niveau: B1

Eind goed, al goed.
Betekenis: Als iets uiteindelijk goed afloopt, zijn de problemen onderweg niet meer belangrijk.
Wanneer zeg je het?: als iets na veel gedoe toch goed is afgelopen
Niveau: A2

Een kat in het nauw maakt rare sprongen.
Betekenis: Wie zich bedreigd voelt en niet meer weg kan, reageert soms heel vreemd.
Wanneer zeg je het?: als iemand onder druk iets vreemds doet
Niveau: B1

Eten en smaak

Over eten, lekker vinden en mooi zijn.

Spreekwoorden: eten en smaak

Honger is de beste saus.
Betekenis: Wie lang niets gegeten heeft, vindt zelfs heel gewoon eten heerlijk.
Wanneer zeg je het?: als iemand na een lange wandeling alles opeet
Niveau: A2

Verandering van spijs doet eten.
Betekenis: Als je af en toe iets anders doet of eet, krijg je er weer zin in. Spijs is een oud woord voor eten.
Wanneer zeg je het?: als iemand iets nieuws gaat proberen
Niveau: B1

Wat de boer niet kent, dat eet hij niet.
Betekenis: Sommige mensen eten alleen wat ze kennen en willen niets nieuws proberen.
Wanneer zeg je het?: als iemand een nieuw gerecht niet wil proeven
Niveau: A2

Over smaak valt niet te twisten.
Betekenis: Iedereen vindt iets anders mooi of lekker, en daar hoef je geen ruzie over te maken.

Wanneer zeg je het?: als twee mensen iets heel anders mooi vinden
Niveau: B1

Wie mooi wil zijn, moet pijn lijden.
Betekenis: Er goed uitzien kost moeite, en soms doet het een beetje pijn.
Wanneer zeg je het?: als iemand klaagt over mooie nieuwe schoenen die pijn doen
Niveau: A2

Zo leer je spreekwoorden

1. **Begin met niveau A2.** De spreekwoorden van niveau A2 hoor je vaak, en je begrijpt ze snel. Leer ze eerst herkennen. Zelf gebruiken komt later.

2. **Leer het hele spreekwoord.** De woorden blijven bijna altijd hetzelfde. Het is ‘Na regen komt zonneschijn’, niet ‘na regen komt de zon’.

3. **Let op wanneer mensen een spreekwoord zeggen.** Vaak is het om iemand te troosten, moed te geven of een beetje te plagen.

4. **Sommige woorden zijn oud.** Smart (verdriet), spijs (eten) en heelmeester (dokter) hoor je bijna alleen nog in spreekwoorden en vaste uitdrukkingen. Je hoeft ze verder niet te leren.

Lees verder

Spreekwoorden en uitdrukkingen onthoud je het best als je ze in een verhaal tegenkomt. In de gratis korte verhalen lees je Nederlands op A1, A2 en B1, met audio en uitleg bij de moeilijke woorden. Probeer bijvoorbeeld Op de markt op A2 of Een taalmaatje in de bibliotheek op B1. Weet je je niveau niet? Doe dan de taaltest. Meer tips staan bij Nederlands leren.

Wat is het verschil tussen een spreekwoord en een uitdrukking?
Een spreekwoord is een hele zin die bijna altijd hetzelfde blijft, met een les over het leven, zoals ‘Na regen komt zonneschijn’. Een uitdrukking is een vaste groep woorden met een figuurlijke betekenis, zoals ‘de kat uit de boom kijken’. Bij veel uitdrukkingen kun je de vorm van het werkwoord veranderen, bij een spreekwoord niet.

Wat betekent ‘Na regen komt zonneschijn’?
Na een moeilijke tijd komt er weer een betere tijd. Je zegt het om iemand te troosten na een tegenslag.

Wat betekent ‘De appel valt niet ver van de boom’?
Een kind is vaak net als zijn ouders. Je zegt het als een kind hetzelfde doet als zijn vader of moeder.

Waar komen spreekwoorden vandaan?

Veel spreekwoorden zijn heel oud en komen uit het leven van vroeger. ‘Wie het eerst komt, het eerst maalt’ komt van de molen: wie het eerst met zijn graan kwam, mocht het eerst malen. Dat spreekwoord bestond al in de middeleeuwen.

Welke spreekwoorden leer ik het best als eerste?
Begin met de spreekwoorden van niveau A2 op deze pagina, zoals ‘Beter laat dan nooit’, ‘Tijd is geld’ en ‘Oost west, thuis best’. Die hoor je vaak, en de betekenis is makkelijk te begrijpen.

https://dutchreaders.com/nl/spreekwoorden/ · Dutch Readers